

İlahî Kelamın Muhafazasına Farklı Bir Yaklaşım Konu ve Anlam Merkezli Hafızlık Önerisi

A Different Approach to Memorization of Divine Word: Qur'an Memorization Based on Theme and Meaning

تأملات في إيجاد منهج جديد لحفظ القرآن: حفظ القرآن انطلاقاً من المعنى والموضوع

Muhammet KARAOSMAN

Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Artvin, Türkiye

Eser Bilgisi / Article Info

التعريف بالدراسة

Araştırma makalesi / Research
article / المقالة البحثية

Sorumlu yazar / Corresponding
author / الكاتب المسؤول

Muhammet KARAOSMAN
e-mail:

mkaosman@artvin.edu.tr

Elektronik erişim / Online

النشر الإلكتروني /
21.06.2017

Anahtar kelimeler:

Kur'an-ı Kerim
Hafızlık
Kur'an kursu
İmam hatip lisesi
İlahiyat fakültesi.

Keywords:

Holy Qur'an
Memorization
Qur'an course
Imam-Hatip high school
Faculty of theology

الكلمات المفتاحية

القرآن الكريم
حفظ القرآن
مدرسة تعليم القرآن
ثانوية الأئمة والخطباء
كلية الإلهيات

Özet

Kur'an-ı Kerim, anlaşılacak, ibret alınacak ve hayata tatbik edilmek için nazil olmuştur. Ülkemizde hafızlık, anlamdan yoksun ve konularına vakıf olmadan sadece lafzını ezberlemeye yönelik bir şekilde yapılmaktadır. Bu yazıda Kur'an-ı Kerim'in konularına ve anlamına hâkim olabilecek bir hafızlık sisteminin imkânını irdeleyeceğiz. Ayrıca bu hafızlık sisteminin sadece Kur'an kurslarında değil İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinde de uygulanabilirliğini ele alacağız.

Abstract

The Holy Qur'an is sent to be understood, get lessons and implemented to the life. In our country, the memorization of Qur'an is mainly made focusing on utterance without comprehending the meaning. In this paper, we discuss possibility of a memorization system which enables to have knowledge on the theme and meaning. Therefore, we will deal with the implementation of that system not only in Qur'an course but also Imam-Hatip high schools and faculties of theology.

الملخص

نزل القرآن الكريم للفهم والتدبر والتطبيق في الحياة. وحفظ القرآن الكريم في بلدنا عموماً إنما يقوم على حفظ مفرداته وتراكيبه فقط؛ بعيداً عن فهم معانيه وبلاغته. وسنعالج إيجاد نظامٍ للحفظ بحيث يطلع فيه الطالب على معانيه وموضوعاته. وإتماماً لذلك سنعالج إمكانية تطبيق هذا النظام في مدارس تعليم القرآن وكذلك في ثانويات الأئمة والخطباء وكلية الإلهيات.

Giriş

“Kur’an-ı Kerim, nâzil olduğu ilk günden itibaren sadr-ı Muhammedîde hıfz ve kıraat edilen ve vahiy kâtipleri ile yazıya geçirilen, ardından sahabe, tabiin, tebe-i tabiin üzerinden zamanımıza değin okunan, hafızalarda saklanan, sadırlarda kıraat, satırlarda kitabet edilen bir Kelamullahtır.”¹

Kur’an-ı Kerim’in muhafaza görevini *“Kur’an’ı biz indirdik. Onu biz koruyacağız”²* ayeti ile Yüce Allah üzerine aldığını ifade etmektedir. Nitekim Kur’an-ı Kerim, nuzulünden günümüze dek hiçbir ilave ve eksiltme olmaksızın varlığını muhafaza etmektedir. Bu muhafaza işi başlangıçta nuzül dönemi imkânlarına bağlı olarak bizzat Hz. Peygamber’in görevlendirdiği vahiy kâtipleri tarafından çanak çömlek parçaları, develerin kaburga ve kürek kemikleri, hurma yaprakları, taşlar, hayvan derileri ve bez parçaları üzerine yazılarak yapılıyordu.³ Bunun yanında her sene Ramazan ayında o ana kadar nâzil olan ayetlerin Hz. Peygamber’in (sav), Cebrail (a.s.)’a arzı yoluyla da bir muhafaza sağlanmış oluyordu. Hz. Peygamber’in vefatından önceki son Ramazan ayında Rasulullah, Cebrail (a.s.)’a Kur’an-ı Kerim’i iki kere okumuş ve *“Arza-ı Ahire”* denen bu okuyuşla karşılıklı (mukabele) yapılmıştı.⁴

Bir diğer muhafaza yöntemi ise nâzil olan ayetlerin ezberlenmesi ve ezberlenen ayetlerin namazlarda vb. durumlarda okunmasıdır. Gerek ayet ayet gerekse pasajlar halinde nâzil olan ayetleri önce Hz. Peygamber (sav) ezberlemeye çalışırdı. Hz. Peygamber (sav) nâzil olan ayetleri unutmama ve korumaya yönelik hassasiyetiyle ilgili şu ayetlere muhatap olmuştur:

“(Resûlüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımlıdatma. Şüphesiz onu, toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et.”⁵

“Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O'nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı (okumakta) acele etme ve "Rabbim, benim ilmimi artır" de.”⁶

Hz. Peygamber (sav) bizzat kendisi, nâzil olan ayetleri ezberleyip namazlarda okuduğu gibi ashabını da ayetleri ezberleme hususunda teşvik ediyordu. Nitekim bu hususla ilgili yönlendirici hadislere örnek olarak şunları verebiliriz:

¹ Ömer Menekşe, ‘Satırlardan Sadırlara... Hafızlık’, *Diyanet Aylık Dergi*, İstanbul, 2009, Sayı, 222, s. 22.

² Hicr, 15/9.

³ Muhammed Hamidullah, *Kur’an-ı Kerim Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İfav Yay., İstanbul, 1993, s. 43; Mehmet Paçacı, *Kur’an’a Giriş*, İsam Yayınları, İstanbul, 2008, s. 52.

⁴ Buhari, *Fedâilü'l-Kur’ân*, 7.

⁵ Kıyâme, 75/16-18.

⁶ Tâhâ, 20/114.

“Kim Kur’an’ı okur ve onu ezberlerse helalini helal bilir, haramını da haram sayarsa bu sayede Allah onu cennete koyar ve akrabasından hepsi de cehennemlik olan on kişiye kendisini şefaathçi kılar.”⁷

“Kim Kur’an’ı okur ve onu hifzederse, Allah o kimseyi cennete koyar ve ailesinden cehenneme girmek mecburiyetinde kalan kimselere şefaath etme hakkı tanır.”⁸

Kur’an öğrenimiyle ilgili teşviklerin çoğu onu sadece ezberlemeyi değil mânasını anlamayı, muhtevasına vâkıf olup gereğince amel etmeyi amaçlamaktadır. “Artık Kur’an’dan kolayınıza geleni okuyun. Allah bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah’ın lütfunu (rızk) aramak üzere yeryüzünde dolaşacak, diğer bir kısmınız da Allah yolunda çarpışacaktır. O halde Kur’an’dan kolayınıza gelenini okuyun”⁹ meâlindeki âyetten anlaşılacağı üzere Kur’an’ın tamamının ezberlenmesi farz kılınmamıştır. Ancak her müslümanın yeterli miktarda âyet ezberlemesi namazın farzlarından olan kıraatin bir gereğidir. Resûl-i Ekrem bu asgari bilgiden mahrum olanları harabeye benzetir.¹⁰

Ashab da Hz. Peygamber’in (sav) bu teşvik ve yönlendirmeleriyle hafızalarının durumlarına bağlı olarak Kur’an-ı Kerim’i kısmen ya da tamamen ezberlemede gayret gösterirlerdi.

Sahabe, Kur’ân-ı Kerim’igenellikle on ayetlik bölümlere ayırarak ezberler, bunların manasını ve bu ayetlerdeki emir ve yasakları hayatlarına tatbik etmeden diğer ayetlere geçmezlerdi. Bu da bize, Kur’ân’ı ezberlemekten maksadın ne olacağı hususunda güzel bir örnek teşkil etmektedir.¹¹

Böylelikle Kur’an-ı Kerim, Asrı saadet devrinden günümüze kadar Suffa, Darül-Kurra,¹² Küttâb¹³ ve Medreselerde/Darül-Kurra/Darül-Huffaz¹⁴ günümüzde de Kur’an Kursları¹⁵ ve İmam Hatip Liselerinde¹⁶ hifzedilerek Kur’an’ın hem lafız hem de okunuş şekli dosdoğru bir biçimde aslına uygun bir tarzda korunmuş oldu.

Günümüzde Kur’an-ı Kerim’i ezberleyerek yapılan muhafaza devam etmekle birlikte yazılı ve görsel muhafaza/kayıt sistemleri de bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle çok ileri boyutlara ulaşmış durumdadır. Dolayısıyla bundan sonra çok büyük olağanüstü bir felaket, yıkım ve imha olmadıkça Kur’an-ı Kerim’in hem

⁷ Tirmizi, *Fedâilü’l-Kur’ân*, 20.

⁸ İbn-i Mâce, *Sünen*, 1/78.

⁹ Müzzemmil, 73/20.

¹⁰ Darimî, *Fedâilü’l-Kur’an*, 1; Tirmizî, *Sevabü’l-Kur’an*, 18; Nebi Bozkurt, “Hâfız”, *DİA*, XV/75.

¹¹ Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmî’l-Kur’an*, I/39; Yaşar Kurt, “Kur’an’ın Korunmasında Hafızlık Müessesesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012/2, c. 11, sayı: 22, s. 246.

¹² Ziya Kazıcı, *Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, İfav Yayınları, İstanbul, 2012, s. 22.

¹³ Kazıcı, *Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, s. 17-19.

¹⁴ Kazıcı, *Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, s. 71-72, 91-92; Nebi Bozkurt, “Dârülkurrâ” *DİA*, VIII/543.

¹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Kursları ile Öğrenci Yurt ve pansiyonları Yönetmeliği.

¹⁶ İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 31/a mad.

lafzının hem de lafızlarına tekabül eden sesinin/fonetığının/okunuş şeklinin kaybolması ya da unutulması mümkün gözükmemektedir.

Bu yüzden artık odaklanmayı anlam ve konu üzerinde yapmak gerekiyor. Özellikle ülkemiz gibi anadili Arapça olmayan yerlerde Kur'an-ı Kerim'in lafzının muhafazası yanında konu ve anlamlarına ağırlık vermek gerekmektedir. Bu ülkelerde Kur'an-ı Kerim'in dili olan Arapça yabancı bir dil konumunda olduğundan Kur'an-ı Kerim'in konu ve anlamları merkeze alan bir hafızlık anlayışı daha da önem arz etmektedir. Çünkü her ne kadar anlamından bihaber Kur'an-ı Kerim'in bizzat literal okunuşunun bile mükâfatı¹⁷ ve kişiye kazandırdıkları aşikâr olsa da, mesaj ve etki daha çok anlamla birlikte hayat bulmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in ana ilkelerine, konularına ve ruhuna ancak mana ile vukûfiyet kesbedebiliriz. Bizi harekete geçirecek, düşünmeye, akletmeye, yaşamaya sevk edecek, bize heyecan ve coşku verecek ve murâd-ı ilahîyi anlamamıza yardımcı olacak olan bir Kur'an-ı Kerim kültürüne bu yöntemle daha yakın olabiliriz.

I. Günümüzde Uygulandığı Şekliyle Hafızlık Sistemi

Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an kurslarında uygulanagelen hafızlık sistemi sadece Kur'an-ı Kerim'in lafz-ı celilinin ezberine dayanmaktadır. "Lafza indirgemeci hafızlık" da diyebileceğimiz bu yöntemle öğrenci Kur'an-ı Kerim'in hepsini ezberleyerek sadece doğru, tecvidli ve seri bir okuyuşa sahip olmuş oluyor. Bu doğrultuda ülkemizdeki Kur'an kurslarından her yıl binlerce hafız mezun olmaktadır. Yalnız bu hafızlar, Kur'an-ı Kerim'in anlam ve konuları ile ilgili herhangi bir malumata sahip olamamaktadırlar. Ancak meslekî ve akademik çalışmalar veya özel gayretler neticesinde bu eksiklik giderilebilmektedir.

*"Günümüzde hafızlık eğitimini tamamlayarak hafızlık belgesi almış olanların %85'inin dinî görevlerde değil de başka alanlarda çalıştıklarının tespiti dikkate alırsa bu eğitime harcanan emek ve zamanların verimli sonuçlara dönüştürülemediği rahatlıkla söylenebilir."*¹⁸

Bir diğer husus, günümüzde hafızlık öğretimi ağırlıklı olarak Kur'an kurslarında yapılmaktadır. Yalnız İmam hatip ortaokul ve liselerinin mevzuatında yapılan son düzenlemelerle ilköğretimden sonra hafızlık yapmak isteyenler için bir yıl ara verilerek Kur'an kursunda eğitim alma imkânı sağlanmıştır. Ancak bu ara öğrencinin okula ve eğitim-öğretime intibakını olumsuz etkilemektedir. Şöyle ki öğrenci gerek lisede gerekse ortaokulda bir ya da iki yıl ara verdiğinde o yılların müfredatından yoksun kalmış oluyor. Bu durum öğrencilerin liseye giriş sınavlarındaki başarısını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca gelecek endişesi, bir an

¹⁷ Darimî, *Fedâilü'l-Kur'ân*, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/406.

¹⁸ Suat Cebeci, Bilal Ünsal, 'Hafızlık Eğitimi ve Sorunları', *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4/11, 2006, s. 49.

önce mesleğe kavuşma isteği gibi nedenlerden dolayı veliler evlatlarının eğitimlerine ara verdimek istememektedirler.

Biz ise örgün eğitime hiç ara vermeksizin hafızlığın yapılmasını öneriyoruz. Böylelikle öğrenciler eğitimlerine ara vermeden ve müfredattan kopmadan daha geniş zamana diliminde hem Kur'an-ı Kerim'i ezberleyebilir hem de Kur'an-ı Kerim'in anlam ve konularına hâkim olabilirler. İmam hatip liseleri ve ilahiyat fakültelerinin müfredatlarına konulacak "seçmeli hafızlık dersi" yoluyla da daha geniş bir öğrenci kitlesinin hafız olmasına imkân sağlanabilir.

Hâlihazırda yapılagelen hafızlık sisteminin bir özelliği de "ya hep ya hiç" mantığıdır. Kur'an'ın hepsinin ezberlenmesine yönelik odaklanma, öğrencilerin gözünü korkutmaktadır. "Tamamı elde edilemeyen bir şeyin hepsi terkedilemez" kuralından hareketle Kur'an-ı Kerim'in bütünü ezberlemiyorsak, bu durumun bizi Kur'an'ın bir kısmını ezberlemekten alıkoymaması gerekir. Diğer İslam ülkelerinde yapıldığı gibi beş cüz hafızı, on cüz hafızı ve değişik sure hafızı gibi uygulamalar örnek alınarak hafızlık yükü sınırlı bir döneme sıkıştırılmadan eğitim-öğretim hayatının daha geniş bir kısmına yayılması gerekmektedir.

II. Konu ve Anlam Merkezli Hafızlığın Uygulanması

Öncelikle Kur'an-ı Kerim'in hafızlık sistemi göz önüne alınarak konularına göre sistematize edilmesi gerekir. Bu sahada uzman bir heyet, ezberlenecek konuların öncelik sırasına ve konuların belirlenmesine karar vermelidir. Ezberleme sırasının tespitinin, imam hatip liseleri ve ilahiyat fakültelerinde okutulan tefsir, hadis, fıkıh, kelim gibi derslerin müfredatı dikkate alınarak yapılabilir. Ya da Kur'an kurslarında yapılacak hafızlık için ayrı, İmam hatip liseleri ve İlahiyat fakültelerinde yapılacak hafızlık için ayrı bir sıralamaya gidilebilir. Belirlenen dizine göre Kur'an kursları, İmam hatip liseleri ve İlahiyat fakültelerinde uygulanacak programlar için bir zamanlamaya gidilir. Her üç kurum arasında koordinasyon, intibak ve irtibat olmalıdır. Şöyle ki öğrenci, Kur'an kursunda ezberlediği konuların tekrarını değil de henüz ezberlemediği diğer konuları İmam hatip lisesi ve İlahiyat fakültesinde alabilmelidir.

Konu merkezli hafızlık sisteminde ister istemez Kur'an-ı Kerim'in mevcut tertibi dikkate alınmayacaktır. Çünkü Kur'an'ın tertibi konularına göre yapılmamıştır. Onun kendine has özel bir insicamı vardır. Bizim sistemimiz konulu tefsir çalışmalarında olduğu gibi herhangi bir konuyla ilgili ayetlerin nüzul sırasına göre derlenmesine dayanmaktadır. Yalnız burada tertiple ilgili bir hususa değinmek istiyorum. Hâlihazırdaki hafızlık sistemin de uygulandığı üzere hafız adayı her cüzün son sayfasından başlayarak yapabildiği sayfa sayısı kadar ezber yaparak tüm Kur'an-ı tamamlar. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in yirmi sayfalık bölümlere ayrılması yani cüz sistemi de aslında Kur'an-ı Kerim'in hem diziliş hem de sure tertibini

bozmaktadır. Diğer İslam ülkelerinde mevcut hafızlık sistemimizi bilen ve duyan işin ehli kişilerin hayretamiz ifadeleri bu sistemden kaynaklanan çelişki ve garipliği ortaya koymaktadır: “Suud’da Türkler’in ezber sistemini bilen ya da soran öğrenciler, mana anlaşılmasa bile Kur’ân’a bu şekilde muamele etmenin hükmî manada kesinlikle caiz olmadığını düşünmektedirler.”¹⁹ “Türkiye’nin hafızlık sisteminde Suriyeliler tarafından en çok yadırganan konu, her cüzün sonundan başına doğru ezber yapma şeklidir. Sistemin kendilerine göre çarpıklığını anlatmak adına “O zaman siz, Hz. Yusûf’u önce bulup sonra mı kaybediyorsunuz?” demişlerdi. Kur’ân’ı anlayanlar için Türkiye’nin sisteminde mana tersine akmaktadır. Dolayısıyla on ikinci cüzde, Yusûf Suresi’nde yukarıdaki tespitle karşı karşıya kalınmaktadır. Hâlbuki Arapça bilmedikleri için Kur’ân’ı anlamadan hafızlık yapan Türkler, Hz. Yusuf’u ne bulur ne de kaybederler.”²⁰ Dolayısıyla önerdiğimiz hafızlık sisteminin, tertip açısından hâlihazırda uygulanan hafızlık sistemi öne sürülerek eleştirilmesi doğru bir yaklaşım değildir.

Hafız adayının Kur’an-ı Kerim’in anlamına vukufiyet kesbetmesi ise şu şekilde olacaktır: Öğrenciye ezberleyeceği konu ile ilgili ayetlerle meal dersi yapılır. Bu ders esnasında ayetlerin kelime ve cümle anlamları verilir. Ayrıca yer yer Arapça ile ilgili kurallara değinilir. Bu şekilde öğrencide kısa sürede okuduğunu anlama kabiliyeti gelişir. Hafızlığın sonunda da tüm Kur’an-ı Kerim’in anlamına kavuşur. Bu yöntemi Kur’an kursu öğrencilerine tatbik edip olumlu sonuç aldım.²¹ Bu neticeye İmam hatip liseleri ve İlahiyat fakültelerinde seçmeli hafızlık dersinin yanında seçmeli meal dersi konularak da ulaşılabilir.

Kur’an-ı Kerim’de 1500 küsur kelime kökü bulunmaktadır. Bunların da yaklaşık yarısını ya da üçte birini Türkçede aslıyla veya değişik şekillerde kullanmaktayız. Birçok kelime de Kur’an-ı Kerim’de tekrar olarak geçmektedir. Bu yüzden Kur’an-ı Kerim’in anlamı herhangi ciddi bir Arapça altyapısı olmadan da kısa sürede kavranabilmektedir.

III. Konu Ve Anlam Merkezli Hafızlık / Güzel Ahlak İle İlgili Seçme Ayetler

Bu başlık altında Kur’an-ı Kerim’de “Güzel Ahlak” ile bağlantılı 10 ayet-i kerimeyi değişik surelerden seçtik. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Kur’an-ı Kerim’de böyle bir başlık veya böyle bir konu belirlenip bu konu ile ilgili ayetlerin indirilmesi ya da sıralanması diye bir şey söz konusu değildir. Dolayısıyla gerek başlık gerekse ayet seçimi kişisel yorumumuzu yansıtmaktadır.

Örneğin güzel ahlak ile ilgili paylaştığımız ayetlerden ilki Kalem suresinde geçmektedir. Bu ayetler, müşriklerin Hz. Peygamber’e (sav); “deli”, “mecnun”, “sihirbaz” gibi nitelendirmelerde bulunarak onun mesajını itibarsızlaştırmaya

¹⁹ Hatice Şahin, *İslam Kültür Geleneğinde ‘Kur’ân Hfzı’ Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2011, Ankara, s. 69.

²⁰ Şahin, *İslam Kültür Geleneğinde ‘Kur’ân Hfzı’ Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, s. 85.

²¹ Sakarya- Kocaali İlçe Müftülüğüne bağlı Merkez Yatılı Erkek Kur’an Kursu’nda 2008 yılında 1 aylık meal dersi uygulaması neticesinde, öğrencilerin temel bazı ayetlere anlam verebilecek düzeye geldikleri gözlenmiştir.

çalıştıkları bir sırada onlara bir reddiye; Peygamberimiz'e ise bir moral ve motivasyon amaçlı nâzil olmuştur. Biz de Kalem suresinde geçen ayeti böyle bir bağlamla ilgili diğer ayetlerin arasından seçip çıkardık: “Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki (Resûlüm), sen -Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin.(1-2) Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır.(3) **Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.**(4) Hanginizde delilik olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da.”(5-6)²²

Aynı şekilde Hucurat suresinden paylaştığımız ayet, bir önceki ve bir sonraki ayetlerin bağlam ve manaları ile birlikte değerlendirildiğinde daha doğru ve isabetli bir anlama ve yorumlama mümkün olabilmektedir: “Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın. Eğer (Allah'ın emrine) dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve (onlara) adaletli davranın. Çünkü Allah, âdaletli davrananları sever. (9) **Mü'minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.** (10) Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır! Kim de töbe etmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.” (11)²³

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber (sav) önderliğinde ashab ile birlikte girilen tevhit mücadelesine rehberlik etmekle birlikte o mücadeleyi kayıt altına da almış bir kitaptır. Bu kayıt, bizlerin kitap denildiğinde alışık olduğumuz sistematik düzen içinde yapılmamıştır. Bir kitaptan ziyade ilahi bir hitap olan Kur'an-ı Kerim'in kendine has bir tertibi bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'den daha çok yararlanma maslahatına binaen yapılan konu tasnifi ister istemez bu tertibi bozacaktır. Yalnız bunun maksadı Kur'an-ı Kerim'den daha iyi istifade etmek ve bir Kur'an-ı Kerim kültürüne sahip olmaktır. Dolayısıyla niyet halis olduğu sürece bu yaklaşımın akıbetinin hayırlı olacağını düşünmekteyiz.

Aslında burada yaptığımız, sözlü olarak çokça başvurduğumuz bir uygulamanın matbu hale gelmesinden ibarettir. Şöyle ki Kur'an-ı Kerim'in ele aldığı konulardan birini herhangi bir ders, sohbet veya bir vaaz ortamında ele alıp incelemeye çalıştığımızda doğal olarak o konu ile ilgili ayetleri değişik surelerde bulunan yerlerinden çıkararak ve ayrı bir bütün haline getirerek onları referans olarak kullanırız.

Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini belirli konularla ilintilendirmek doğru olma ihtimali ile birlikte her zaman yanlışlanabilirliği de muhakkaktır. Bu durum Yüce Allah'ın ve Hz. Peygamber(sav)'in ayetlerle ilgili isimlendirme ve ilintilendirme ihtiyacı hissetmemelerinden ve ayetlerin nüzul bağlamları ile bilgi ve rivayetlerin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

²² Kalem, 68/4.

²³ Hucurat, 49/9-11.

Bu ezberleme yöntemiyle, Kur'an-ı Kerim'in manalarına ve konularına vukûfiyet kesbetme niyeti ve maslahatı ile yola çıkarak, öğrencilere ayet lafızlarını ezberletmekle beraber onlarda bir Kur'an-ı Kerim kültürü ve bilinci oluşturmaya hedeflemektedir.

Güzel ahlak ile ilgili seçme ayetler:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

Kalem 68/4: Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

Ahzâb 33/21: Andolsun ki, Allah Rasûlünde, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel örnekler vardır.

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

Furkan 25/63: Rahmân'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) «Selam!» derler (geçerler).

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ

Fussilet 41/34: İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önl. Bir de bakarsın ki aranızda düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا لِيَاءَهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا. وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَانِي صَغِيرًا

İsrâ Sûresi 17/23-24: Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, sakın onlara öf bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: «Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!» diyerek dua et.

وَإِذَا حُيِّئْتُمْ بِهِ فَاَحْسِنُوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا

Nisa 4/86: Size bir selâm verildiği zaman siz de o kimseye daha güzel selâm verin; yahut size verilen selâmın aynısını verin. Şüphesiz Allâh, her şeyi hesaplayandır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا

Ahzâb 33/70-71: Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. (Böyle davranırsanız) Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse kurtuluşa ermiş olur.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

Hucurât 49/10: Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki size merhamet edilsin.

Sonuç

Zaman göstermiştir ki, hafızlık müessesesi başlangıcından günümüze amacından tamamen olmasa da kısmen uzaklaşmıştır. Başlangıçta yeni inen ayetlerin muhafazası, ayetlerin gereğini hayata aktarma ile birlikte gerçekleşirdi. Günümüzde özellikle ülkemiz açısından durum neredeyse tamamen lafzını muhafazaya yönelik bir anlayış ve uygulamadan ibarettir. Bu tespitle beraber bu zamana kadar bu şekildeki hafızlık sisteminin tamamen faydadan hali olduğunu iddia etmiyoruz. Bu şekilde icra edilen hafızlığın kişiye güzel, doğru ve seri bir okuyuş kazandırdığı muhakkaktır. Gereği gibi amel edildiğinde mükâfatı da vardır. Ancak daha ideale ulaşma adına hafızlığın yapılaş şekli ve yapılaş yeri ile ilgili yapılabilecek küçük düzenlemelerle bu konuda çok daha iyi neticeler elde edilebileceği kanısındayız.

Önerimiz, bu zamana kadar uyguladığımız hafızlık uygulama şeklinden çok farklı bir yapı arz ettiğinden eleştiriye uğrayacağı muhakkaktır. Ancak şu bir gerçek ki mevcut sistemin gerek Hz. Peygamber (sav) zamanında gerekse sonrasında ve günümüzde de ülkemiz dışındaki İslam ülkelerinde uygulanagelen ezber sistemlerinden farklı bir durum arz ettiği gözden ırak tutulmamalıdır. Kaldı ki “hafız ve hafızlık” isimlendirmesi bile sonradan konulmuştur. Şöyle ki günümüzde Kur’an-ı Kerim’i ezberleyenler için “hafız”; bu ezberleme uygulaması da “hafızlık” olarak nitelendirilmektedir. Ancak ilk dönemlerde Kur’an’ın Kerim’in tamamını ezberlemeye “cem etme”; ezberleyenlere de “Kur’an’ı cem edenler” denilirdi.²⁴

Dikkatlerin hafızlığın şeklinden ziyade hedeflerine çekilmesi gerekmektedir. Böylelikle hafızlık esnasında verilen emeğin ve harcanan sürenin daha verimli bir şekilde kullanılması sağlanabilir. Önermiş olduğumuz “Konu ve Anlam Odaklı Hafızlık” adlı hafızlık sistemi ile ilgili elde edebileceğimiz muhtemel neticeleri şöyle sıralayabiliriz:

²⁴ Suat Cebeci, “Kur’an Öğretim Geleneği Olarak Hafızlık Eğitimi”, *Diyanet İlmî Dergi Kur’an Özel Sayısı*, Ankara, 2012, s. 597.

I. Kur'an'ın anlaşılmasına katkıda bulunma amacıyla konuyu ve anlamı merkeze alan bir hafızlık sisteminin geliştirilmesi. Böylelikle sadece lafız ezberciliğine indirgenmiş olan hafızlığın Kur'an'ın konularına ve anlamına hâkim olarak içinin doldurulması.

II. Bu şekildeki hafızlığın İmam Hatip Liselerinde ve İlahiyat Fakültelerinde seçmeli ders olarak konularak yapılabilmesine imkân tanınarak daha geniş bir kitlenin hafızlık yapabilmesinin sağlanması.

III. İlköğretimden sonra eğitim-öğretime ara vermeden hafızlık yapılabilmesi.

IV. Gerek İmam Hatip Liselerinde gerekse İlahiyat Fakültelerinde hafızın bulunduğu sınıf, hem öğretici için hem sınıf için bir ayrıcalık, zenginlik ve bir değerdir. Lafız ezberinin yanında Kur'an-ı Kerim'in konularına hâkim ve onun manasını bilen hafızlarla bu kurumların kalitesinin artırılmış olması.

V. Mevcut haliyle bile hafızın önemi ve o kuruma verilen değer ortadadır. Dolayısıyla anlamı ve konusuna hâkim bir hafızın ve hafızlığın kıymetini ifade etmek izahtan varestedir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah eş-Şeybani, *Müsned, I-VI*, Müessesetü Kurtuba, Kahire ty.
- Bozkurt Nebi, "Dârülkurrâ", *DİA*, VIII, s. 543.
- _____ "Hâfız", *DİA*, XV, 75.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed ibn İsmail, *el-Câmiu's-Sahih, I-IV*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1419.
- Cebeci, Suat, "Kur'an Öğretim Geleneği Olarak Hafızlık Eğitimi", *Diyanet İlmi Dergi Kur'an Özel Sayısı*, Ankara 2012.
- Cebeci, Suat, Bilal Ünsal, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4/11, 2006.
- Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman b. el-Fadl b. Behram, *Sünen, I-II*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ty.
- Hamidullah, Muhammed, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İfav Yay., İstanbul 1993.
- İbn Mace, Ebu Abdillan Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *Sünen, I-II*, M.F.A. Baki Neşri, Beyrut, ty.
- Kazıcı, Ziya, *Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, İfav Yay., İstanbul, 2012.
- Kurtubî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru's-Şü'ub, Kahire 1372.
- Menekşe, Ömer; "Satırlardan Sadırlara... Hafızlık", *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı, 222, İstanbul 2009.
- Paçacı, Mehmet; *Kur'an'a Giriş*, İsam Yayınları, İstanbul 2008.
- Şahin, Hatice, *İslam Kültür Geleneğinde 'Kur'ân Hıfzı' Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa, *Sünen*, el-Mektebetü's-Selefiyye